

1941-1991 - Slovenija med izrazom realnega in mogočega

OTO LUTHAR

V okviru zgornjega naslova bi rad predstavil enega izmed problematičnih pojavov, ki lahko vpliva na proces demokratizacije v Sloveniji.

Gre za pojav negacionizma ali revizionističnega prepisovanja dogajanja v času okupacije med '41 in '45. V sodobni teoriji zgodovinopisja ima pojem prepisovanje zgodovine jasno definiran pomen. Z njim običajno imenujemo permanentno dopisovanje zgodovine. Vsaka nova generacija zgodovinarjev v svoji refleksiji ob obstoječi interpretaciji dodaja nova spoznanja in tako ostri podobo preteklosti, velikokrat pa tudi poskrbi za ažuriranje historiografskega kategorialnega aparata. V tukajšnjem primeru pa s pojmom prepisovanja zgodovine opozarjam na negativni primer takega prepisovanja, na revizionistično prepisovanje genocida, odporniškega gibanja in kolaboracije. Gre za postopke in procese, na katere se je npr. francoski parlament odzval z zakonom, v slovenski javnosti pa ne presega verbalnih spopadov v parlamentu in vsakokratnih simboličnih demonstracij svetovnega nazora posameznih političnih usmeritev. Razlika je tudi ta, da se v Sloveniji to dogaja na ravni polznanstvenih in žurnalističnih tekstov v dnevnem časopisju in v zelo redkih refleksijah, ki bi jim lahko rekli strokovne. V obeh primerih se razprava vrti okoli druge svetovne vojne, ob kateri Francozi tematizirajo predvsem vprašanje zanikanja holokavsta, v slovenskih polemikah pa se razprava vrti okoli vprašanja odporniškega gibanja, revolucije in kolaboracije. Vzroki za povečano zanimanje za ta vprašanja so različni. V Franciji in Nemčiji je to povezano z nihanjem že tradicionalnih ksenofobičnih razpoloženj, v slovenskih razmerah pa ob nacionalističnih nastopih srečamo še vrsto tipičnih problemov majhnega sistema v tranziciji. Pod tem nemogočim in do konca izrabljenim pojmom razumem predvsem kritični pogled na nacionalno preteklost, drugič, zmešnjavo vrednot in, tretjič, nerefektiran boj za politično, gospodarsko moč. Na tem mestu bom ostal samo pri prvem, torej pri kritičnem pogledu na lokalno preteklost, pa še tu me zanima način argumentacije takoiimenovanih negacionistov, ki med drugim izvira tudi iz ničejanskih izjav, ki sporočajo, da je tisto, kar se zdi nemogoče, neverjetno in ker je neverjetno, tudi ne obstaja. Nekaj podobnega je pred štirimi leti ugotovila tudi Rita Susmuth, predsednica nemškega parlamenta, ki je na otvoritvi berlinskega muzeja v spomin na Kristalno noč parafrazirala Nietzschejev dvogovor ponosa in spomina. Takole gre: "To sem storil," pravi moj spomin. "Tega nisem mogel storiti," pravi moj ponos... Čez čas se moj spomin vda... Dokler se te argumentacije poslužuje praviloma konzervativna politika, je to še mogoče spremljati z upanjem, da njeni akterji nikoli ne bodo prišli na oblast. Ko se ta argumentacija naseli v strokovno razpravo, pa govorimo o dehistoriziranem zgodovinopisju. Govorimo o situaciji, ko imajo zgodovinarji kar naenkrat težave z dokazovanjem resnice nekega dogodka. Kar naenkrat so nesposobni zavrniti stališče, ki pravi, da se nekaj ni dogodilo zato, ker je to nemogoče ali nepredstavljivo. Ne glede na to, ali jo imenujemo revizionistična ali negacionistična, metoda je ista. Gre za znani realizem "politike mogočega", ki pa ga je - kot svetuje francoski filozof J. Ranciere - treba vzeti resno, ker ni izraz realnega, temveč izraz mogočega. To je realizem, ki odpira lov na neobstoječe antitete. Mogoče enači z edino možnim, ki je enako nujnemu, predvsem pa ima probleme z realnim.

Kako deluje ta logika v slovenski razpravi o tem, zakaj so se slovenski kola-

boracionisti v drugi svetovni vojni znašli na strani okupatorjev, izdaja ena od tipičnih izjav enega bivših kolaboracionistov Antona Drobniča, ki pravi, da je vendar nemo-goče, da bi polovica slovenskega naroda živela v zmoti. Pri tem seveda ni problem v tem, da kar naenkrat polovico Slovencev prevede v okupatorske simpatizerje, temveč kot rečeno način argumentacije. Način ali metoda, ki skuša nasprotnika prepričati, da se nekaj ni zgodilo, ker to preprosto ni združljivo z lokalno mentaliteto. Se pravi, da je morala odločitev za kolaboracijo imeti nek globlji vzrok. Najde ga v komunizmu, ki da je bil kriv tudi za državljansko vojno, obenem pa vedno znova pozablja, da so slovenski domobranci sredi Ljubljane prisegli, da se bodo skupaj z Nemci borili tudi proti njihovim nasprotnikom, torej tudi proti zaveznikom in ne le proti komunistom, tj. proti partizanom, kar naj bi bil njihov edini in izključni namen. Verjetno ni potrebno posebej poudarjati, da se ne sprašujejo pretirano o tem, koliko slovenskih partizanov je dejansko res bilo komunistov.

Današnje stanje je tako, da po eni izmed javnomnenjskih anket več kot tretjina Slovencev meni, da je bilo v času druge svetovne vojne na slovenskih tleh vsega nekaj in da samo še 40 odstotkov Slovencev meni, da je šlo predvsem za boj proti okupatorju. Toda največji problem takih in podobnih statistik po mojem mnenju niso sami podatki, temveč znova način, kako se do njih dokopljemo. Skratka, problematična je že zastavitev vprašanja, ki izvira iz aktualne politične razdeljenosti oz. pripravljenosti interpretov, in to politikov, novinarjev in zgodovinarjev, da se v mnogočem znova navežejo na arhaično delitev na konzervativno in liberalno. Da gre v prvi vrsti za problem kontaminirane interpretacije, pa priča nek drug podatek iz iste ankete, kjer se 60 odstotkov istih anketirancev zavzema za takšno praznovanje 50. obletnice konca druge svetovne vojne in zmage nad fašizmom, kjer bi izrazito poudarjali spravo in ne zmage.